STORTINGET

Representantforslag 44 S

(2026–2027)

fra stortingsrepresentantene Jon Engen-Helgheim, Stian Storbukås, Finn Krokeide, Anette Carnarius Elseth og Erlend Wiborg

Dokument 8:44 S (2026–2027)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Jon Engen-Helgheim, Stian Storbukås, Finn Krokeide, Anette Carnarius Elseth og Erlend Wiborg om å senke terskelen for fengsling av farlige ungdommer

Til Stortinget

Bakgrunn

Gjennom de siste årene har man sett en rekke eksempler på at kriminelle ungdommer med en lang rekke voldshendelser bak seg går fritt rundt i samfunnet på tross av kjent gjentagelsesfare og alvorlige sikkerhetsutfordringer. I flere tilfeller har dette ført til alvorlige skader og trolig også tap av liv. 15. september 2026 ble en 17 år gammel gutt pågrepet på Kuben videregående skole i Oslo, siktet for å ha knivstukket en medelev. 17-åringen har en omfattende voldshistorikk med flere dommer. Politiet ønsket å varetektsfengsle 17-åringen, men retten sa nei. Terskelen for å varetektsfengsle ungdom under 18 år er svært høy, og det er kun unntaksvis at dette skjer.

5. juli 2025 tente en 16 år gammel gutt på en buss i Nordre Follo. En kvinne omkom i brannen, og to ble skadet for livet. 16-åringen hadde en omfattende kriminell bakgrunn, men fikk likevel bevege seg fritt i samfunnet.

Det finnes svært mange eksempler på at kriminelle ungdommer begår ny og alvorlig voldskriminalitet etter at de er tatt for tidligere forhold. Dessverre er det også svært ofte at uskyldige liv rammes fordi myndighetene ønsker å beskytte den kriminelle mot fengsling.

Norske fengsler har høy kvalitet og kan vise til svært gode resultater på rehabilitering. I en undersøkelse for innsatte over 18 år fremkommer det at kriminelle som må sone i fengsel, klarer seg bedre i samfunnet etter soning enn kriminelle som slipper å sone i fengsel. Med tanke på den kraftig forsterkede bemanningen og innsatsen man har rundt mindreårige i norske fengsler, er det grunn til å tro at man har tilsvarende gode resultater for ungdom under 18 år.

Myndighetenes viktigste hensyn bør være å trygge samfunnet mot kriminalitet. Dagens praksis gjør ikke det på en forsvarlig måte, da det i all hovedsak er hensynet til den kriminelle som blir vurdert, ikke hensynet til ofrene eller samfunnet. De siste 20 årene har det skjedd en vesentlig endring i hvilke reaksjoner kriminelle ungdommer får.

I 2014 ble det besluttet at ungdom under 18 år i all hovedsak aldri skulle fengsles. Det ble også innført alternative straffereaksjoner, kalt ungdomsoppfølging og ungdomsstraff. Disse reaksjonsformene er utelukkende basert på milde virkemidler som skolegang, terapi og samtaler. I årene før 2014 gikk ungdomskriminaliteten jevnt nedover. Etter innføringen av ungdomsoppfølging og ungdomsstraff i 2014 snudde den positive utviklingen, og ungdomskriminaliteten begynte å stige for gruppen under 18 år. For de over 18 år, som heller ikke fikk noen endring i 2014, har den positive utviklingen fortsatt.

I Sverige har de etter mange år med svært milde tiltak mot kriminelle og farlige ungdommer forstått at dette ikke fungerte, og strammet kraftig inn. Terskelen for å fengsle ungdommer har blitt senket, og straffene har blitt skjerpet. Utviklingen i ungdomskriminalitet har gått i positiv retning etter at dette ble innført. For å beskytte uskyldiges liv og helse mener forslagsstillerne at det er avgjørende viktig at Norge også endrer praksis. Det ser ikke ut til å tjene verken samfunnets eller de kri-

minelles beste at farlige ungdommer får gå fritt rundt på tross av høy gjentagelsesfare.

Ungdomskriminalitetsnemnd

Forslagsstillerne mener også at det snarest mulig må innføres et nytt saksbehandlingsspor for kriminelle ungdommer og ungdommer som er i faresonen. Dette sporet skal fokusere på forebygging, behandling, rehabilitering og samfunnsbeskyttelse.

Ungdomsstraffen som ble innført i 2014, fungerer ikke etter hensikten, og en av hovedårsakene er at den ikke har noen allmennpreventiv effekt eller mulighet til å hindre at gjerningspersoner raskt er tilbake på gata og begår ny kriminalitet. Ungdom under den kriminelle lavalderen kan ikke straffes. I Riksrevisjonens rapport om ungdomskriminalitet fremkommer det tydelig at ungdom under 15 år fortsetter sin kriminelle løpebane fordi de er under den kriminelle lavalderen og ikke blir etterforsket, og dermed blir de ikke fanget opp av hjelpeapparatet. Det trengs en mer helhetlig tilnærming til oppfølging av alle kriminelle ungdommer, uansett alder.

Dette kan gjøres i form av en ungdomskriminalitetsnemnd som tar stilling til hvilken behandling, straff og oppfølging hver enkelt skal få, etter modell fra Danmark. I kriminalitetssaker mot personer over den kriminelle lavalderen må først en domstol ta stilling til skyldspørsmålet, deretter kan domstolen beslutte om personen skal sendes til ungdomskriminalitetsnemnden for fastsettelse av reaksjon.

For ungdom under den kriminelle lavalderen bør hele saksgangen foretas av nemnden, basert på opplysninger fra barnevern, politi og andre relevante instanser. Nemnden bør ha et domstolslignende preg, der både interessene til samfunnet og ungdommenes rettigheter og behov ivaretas.

Det er for eksempel naturlig at de som har en sak til behandling i nemnden, får oppnevnt advokat til å ivareta sine rettigheter. Nemnden skal blant annet kunne pålegge behandling i lukket institusjon for alle under 18 år dersom det er behov for dette, og så lenge det er behov for det, men også andre reaksjoner, oppfølging og behandling. For å få til dette må det utarbeides nye hjemler og retningslinjer for lukkede institusjoner i Norge.

Ungdomskriminalitetsnemnden må ha høy og bred kompetanse på barn og ungdom med problemadferd og ha et bredt spekter av reaksjoner og oppfølgings- og hjelpetiltak. Nemnden skal ha flere formål, blant annet å gi kriminelle ungdommer hjelp, behandling og oppfølging, men også å skjerme samfunnet og ofrene mot ytterligere kriminalitet.

Institusjonsplasser for barn og unge

For å kunne gjennomføre dette må det opprettes egne lukkede institusjoner med tilstrekkelig sikkerhet mot rømming. Disse institusjonene må inneholde de tilbudene og verktøyene som trengs for å behandle og rehabilitere ungdommene, samt beskytte samfunnet. Dagens modell der alle institusjoner er i helt vanlige bygg, og der vedtak om å stenge dørene i hovedsak er en teoretisk øvelse, gir ikke tilstrekkelig sikkerhet i de mest alvorlige tilfellene.

Flere land, blant annet Danmark, har utstrakt bruk av lukkede institusjoner. Dette er en del av et eget behandlingsspor som Danmark har opprettet for kriminelle ungdommer og ungdommer med store adferdsvansker. Det er mye som tyder på at en slik tilnærming har bedre effekt på forebygging av ungdomskriminalitet enn den norske tilnærmingsmåten. Mens Norge har hatt en av Europas største økninger i ungdomskriminalitet, har Danmark hatt en helt flat utvikling.

For utsatte ungdommer er struktur og gode rammer i hverdagen avgjørende viktig. For de fleste av disse ungdommene er det umulig å få til dette uten tett oppfølging og at noen er med og setter rammene for dem. På institusjonsplasser, både lukkede og åpne, må det være et høyt kompetansenivå og mulighet til å sette inn treffsikre hjelpetiltak, både av frivillig karakter og pålagte tiltak. For eksempel har mange utsatte ungdommer falt ut av skolegang eller er på vei til å falle ut. Å legge til rette for skolegang er et av flere viktige tiltak som kan iverksettes ved hjelp av forsterkede institusjoner.

Hjemmel til å beskytte samfunnet

I dag er det barnevernet som har ansvaret for oppfølging av barn under den kriminelle lavalderen som har begått kriminalitet. Disse barna kan ikke straffes, og barnevernet har ingen hjemmel til å vurdere hensynet til samfunnets beste når de skal avgjøre hvilken oppfølging ungdommen skal ha. Det er et godt prinsipp at barnevernet skal vurdere barnas beste, men det er en svakhet for samfunnet at det ikke finnes noen instans eller hjemmel som tar hensyn til hva som er best for å beskytte samfunnet mot ny kriminalitet. Dersom en ungdomskriminalitetsnemnd opprettes, må denne har tilstrekkelige lovhjemler til å ivareta både barna og samfunnet.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

1. Stortinget ber regjeringen legge frem forslag til nødvendige endringer i lovverket for å senke terskelen for å fengsle farlige ungdommer med høyt voldspotensial.
2. Stortinget ber regjeringen legge frem forslag om å opprette en ungdomskriminalitetsnemnd, som

skal kunne pålegge behandlings-, oppfølgings- og skjermingstiltak for kriminelle ungdommer under 18 år og ungdom med problemadferd.

3. Stortinget ber regjeringen legge frem forslag om oppbygging av lukkede institusjoner med tilstrekkelig sikkerhet mot rømming, i tillegg til dagens åpne og desentraliserte løsninger.
4. Stortinget ber regjeringen legge frem forslag til lovhjemler som gir mulighet til å holde ungdom med kriminell adferd i lukkede institusjoner så lenge det er behov for det.
5. Stortinget ber regjeringen legge frem forslag til lovhjemler for å vurdere hensynet til samfunnets og ofrenes beste når oppfølging og tiltak mot barn under den kriminelle lavalderen skal vurderes.

12. november 2026

Jon Engen-Helgheim **Stian Storbukås** **Finn Krokeide**

Anette Carnarius Elseth **Erlend Wiborg**

Svanemerketrykksak, 2041 0654 Trykk og layout: Stortingets administrasjon